

УДК 378.22:37.091.113

О. І. Кравченко, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Кравченко О. І.

Педагогічні умови формування компетенції зі стратегічного управління майбутніх керівників освітніх закладів в умовах магістратури

У статті доведено, що ефективність підготовки майбутніх керівників закладів освіти до професійної діяльності залежить від формування в них розвитку вмінь розв'язувати проблеми, що виникають у ході моделювання стратегічного розвитку навчального закладу; засвоєння специфіки стратегічного управління закладом освіти. З'ясовано, що компетентність зі стратегічного управління керівників навчальних закладів є інтегративною якістю особистості майбутнього професіонала, яка формується в освітньому процесі та містить систему знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для стратегічного управління закладом освіти, що виявляється в здатності ініціювати стратегічні зміни, здійснювати стратегічний аналіз, розробляти стратегії розвитку, стратегічні плани та стратегічні програми навчального закладу та реалізовувати їх. Визначено критерії та показники формування компетенції за стратегічного управління майбутніх фахівців: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий. Обґрунтовано педагогічні умови формування компетенції зі стратегічного управління майбутніх керівників освітніх закладів в умовах магістратури, які передбачають: створення ефективного навчального середовища у процесі опанування знаннями, уміннями та навичками зі стратегічного управління; використання новітніх технологій навчання; орієнтація магістрантів на здійснення наукових досліджень у галузі стратегічного управління.

Ключові слова: педагогічні умови, компетенція, стратегічне управління, керівник освітнього закладу, навчальний заклад.

Кравченко Е. И.

Педагогические условия формирования компетенции по стратегическому управлению будущих руководителей образовательных учреждений в условиях магистратуры

В статті доказано, що ефективність підготовки майбутніх керівників навчальних закладів до професійної діяльності залежить від формування у них розвитку умінь вирішувати проблеми, що виникають в процесі моделювання стратегічного розвитку навчального закладу; засвоєння специфіки стратегічного управління освітнім закладом. Виявлено, що компетентність по стратегічному управлінню керівників навчальних закладів є інтегративним якостям особистості майбутнього фахівця, яке формується в освітньому процесі і містить систему знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для стратегічного управління навчальним закладом, що проявляється в здатності ініціювати стратегічні зміни, виконувати стратегічний аналіз, розробляти стратегії розвитку, стратегічні плани і стратегічні програми навчального закладу і реалізовувати їх. Визначено критерії і показники формування компетентності по стратегічному управлінню майбутніх фахівців: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий. Обґрунтовано педагогічні умови формування компетентності по стратегічному управлінню майбутніх керівників освітніх закладів в умовах магістратури: створення ефективного навчального середовища в процесі засвоєння знань, умінь і навичок по стратегічному управлінню; використання сучасних технологій навчання; орієнтація магістрантів на виконання наукових досліджень в області стратегічного управління.

Ключові слова: педагогічні умови, компетентність, стратегічне управління, керівник освітнього закладу, навчальний заклад.

Сучасна парадигма вищої професійної освіти в галузі освітнього менеджменту актуалізує завдання підготовки фахівців, які вміють управляти освітніми закладами на засадах стратегічного менеджменту, ініціювати стратегічні зміни і приймати ефективні стратегічні рішення, мають розвинуте стратегічне мислення. Сучасний керівник навчального закладу повинен мати широкий професійний кругозір і високий рівень знань, необхідних для роботи в складних умовах швидко змінюваного середовища. Він повинен вміти ефективно управляти закладом освіти, адекватно реагувати на виклики зовнішнього й внутрішнього середовища навчального закладу. На необхідності підвищення якості професійної підготовки сучасних керівників навчальних закладів наголошено в нормативно-законодавчих документах Міністерства освіти і науки України: законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”,

Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр. З огляду на вищезазначене суспільство сьогодні вимагає від вищої школи підготовки керівників навчальних закладів з високим рівнем компетентності зі стратегічного управління.

Аналіз наукових джерел засвідчив підвищений інтерес до проблеми підготовки керівників навчальних закладів, формування в них професійної компетентності зі стратегічного управління, зокрема компетентності як однієї з провідних професійно-особистісних якостей, що забезпечує ефективне функціонування закладів освіти в умовах конкуренції.

Підготовка фахівців за магістерськими програмами знайшли своє відображення в працях В. Андрущенка, Н. Волкової, В. Гриньової, О. Гури, С. Золотухіної, М. Колесова, В. Лозової, С. Сисоєвої та ін.; проблеми управління навчальними закладами розглянуто в працях таких учених як В. Григораш, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, С. Калашнікова, Л. Калініна, Л. Карамушка, О. Мармаза, Є. Павлютенков, В. Пікельна, Є. Хриков та ін.; теоретичні положення професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів репрезентовано в працях Ю. Атаманчука, С. Калашнікової, В. Луначека, Т. Сорочан); питання формування компетентності фахівців зі стратегічного управління розглянуто в наукових розвідках Л. Грицяк, О. Лебідь. Різні аспекти стратегічного управління в закладах освіти досліджувалися вітчизняними вченими О. Маккавєєвою, О. Мармазою, Ю. Логвиненком, С. Натрошвілі, В. Огаренком, С. Салигою, М. Ситницьким, Т. Сорочан, В. Шевченко, О. Яришко та ін. Попри значну кількість наукових доробок щодо проблем фахової підготовки керівників навчальних закладів питання формування компетентності зі стратегічного управління в майбутніх менеджерів освіти у закладах вищої освіти потребують подальшого вивчення.

Мета статті – визначення педагогічних умов формування компетенції зі стратегічного управління майбутніх керівників освітніх закладів в умовах магістратури.

Одним із найсуттєвіших трендів сучасної управлінської освіти є формування компетенцій зі стратегічного управління, що зумовлено змінами поглядів на ефективність управління освітніми закладами. Ми погоджуємося з О.Лебідь, що сучасні підходи, технології роботи з формування готовності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до стратегічного управління недостатньо відображені в навчальних планах і програмах [1, с. 107].

С.Калашнікова визначає професійну підготовку керівників навчальних закладів як процес набуття (розвитку) професійних компетенцій з метою підвищення управлінської компетентності як здатності ефективно виконувати професійну діяльність з управління навчальним закладом, а результатом професійної підготовки керівників навчальних закладів є професійний розвиток – розвиток професійної компетентності [2, с. 147].

Так, *компетентність зі стратегічного управління керівників навчальних закладів* ми розглядаємо як інтегративну якість особистості майбутнього професіонала, яка формується в освітньому процесі та містить систему знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для стратегічного управління закладом освіти, що виявляється в здатності ініціювати стратегічні зміни, здійснювати стратегічний аналіз, розробляти стратегії розвитку, стратегічні плани та стратегічні програми навчального закладу та реалізовувати їх.

У структурі компетентності зі стратегічного управління майбутніх керівників навчального закладу ми виокремлюємо такі компоненти: когнітивний, що репрезентує спектр теоретичних знань і практичних умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності в умовах постійно змінюваного зовнішнього та внутрішнього середовища; мотиваційно-ціннісний, який характеризується освоєнням стратегічного мислення; діяльнісно-поведінковий, що включає вміння здійснювати стратегічний аналіз, розробляти стратегію розвитку (стратегічний план, стратегічну програму) навчального закладу й реалізовувати її, формувати специфічну корпоративну культуру

персоналу, при якій колектив освітнього закладу спрямований на досягнення стратегічних цілей.

Для проведення діагностики рівнів сформованості компетентності зі стратегічного управління в майбутніх керівників навчального закладу необхідні критерії та відповідні показники сформованості досліджуваного феномену. Пропонуємо такі критерії та показники: когнітивний (знання теорії стратегічного управління, усвідомлення себе як суб'єкта стратегічного управління навчальним закладом); мотиваційно-ціннісний (усвідомлення соціальної значущості стратегічного управління, наявність стратегічного мислення); діяльнісно-поведінковий (здатність використовувати отримані знання у практичній діяльності щодо здійснення стратегічного аналізу; розроблення стратегії розвитку (стратегічного плану, стратегічної програми) навчального закладу; реалізації стратегії розвитку (стратегічного плану, стратегічної програми) навчального закладу; забезпечення досягнення стратегічних цілей колективом навчального закладу; вміння бачити траєкторію розвитку навчального закладу в довгостроковій перспективі.

З урахуванням теоретико-методологічних засад дослідження, результатів аналізу практики підготовки керівників навчальних закладів, а також відомостей щодо рівнів сформованості зі стратегічного управління досліджуваної категорії майбутніх фахівців та думок працедавців було визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування компетентності зі стратегічного управління в освітньому процесі ЗВО: інтеграція теорії стратегічного управління у зміст фахових дисциплін навчального плану; упровадження в освітній процес університету інтерактивних методів та форм навчання щодо оволодіння магістрантами знаннями, уміннями та навичками застосування стратегічного управління; активізація самостійної навчальної діяльності майбутніх магістрів шляхом організації наукових досліджень, предметом яких є стратегічного управління освітнім закладом, як ефективного засобу формування компетентності та набуття досвіду діяльності майбутніх керівників навчальних закладів.

Щодо першої умови, необхідне створення ефективного навчального середовища у процесі опанування знаннями, уміннями та навичками зі стратегічного управління; щодо другої умови – використання новітніх технологій навчання; щодо третьої умови – орієнтація магістрантів на здійснення наукових досліджень у галузі стратегічного управління.

Створення ефективного навчального середовища вбачаємо у впровадженні дисципліни «Стратегічне управління в освітніх системах»; використання в освітньому процесі ЗВО інтерактивних методів і форм навчання на основі створення моделей інтерактивної взаємодії; активізації самостійної навчальної діяльності студенті у процесі проходження виробничої практики.

Інтеграція теорії стратегічного управління у зміст фахових дисциплін має відбуватися на *трьох рівнях*: асиміляції дисциплінарного інструментарію; синтезу управлінських дисциплін у структурі фахової підготовки майбутніх магістрів з управління навчальним закладом; упровадження в освітній процес ЗВО дисциплін, які дозволяють сформувати компетенції зі стратегічного управління освітнім закладом.

З аналізу вітчизняних магістерських програм щодо підготовки магістрантів зі стратегічного управління, який було здійснено О. Лебідь, з'ясовано, що чимало університетів в Україні здійснюють підготовку саме зі стратегічного управління у межах вибіркового дисциплін і мають такі назви „Стратегічний менеджмент освіти”, „Стратегічне управління інноваційним розвитком”, „Стратегічний менеджмент” [1]. Отже, вважаємо, що уведення дисциплін, які дозволяють підготувати майбутнього фахівця зі стратегічного управління є вкрай необхідними. Такі дисципліни мають вміщувати сутність стратегічного розвитку навчального закладу, інструменти моделювання стратегічного розвитку закладу освіти, технологію моделювання стратегічного розвитку університету, способи й методи реалізації стратегії розвитку закладу освітнього закладу [3].

У процесі підготовки зі стратегічного управління майбутніх фахівців найбільш ефективними є інтерактивні методи навчання (метод проектів, метод

аналізу проблемних ситуацій (кейс-метод), дослідний метод, ігрові методики (ділові, імітаційні, рольові ігри), метод „мозкового штурму”, метод „круглого столу”, заняття-тренінги, педагогічний коучинг). Серед інтерактивних форм навчання доцільними виявилися: творчі завдання, робота в малих групах, дискусія, інтерактивні лекції (лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекція з розглядом конкретних ситуацій, лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція-прес-конференція, мінілекція, евристична бесіда, позааудиторні форми навчання (перегляд та обговорення відеофільмів, екскурсія, відвідування виставок тощо). Усі види навчальної діяльності мають спрямовуватися на організацію спільної діяльності викладачів і магістрантів у процесі оволодіння навчальним матеріалом, забезпечення обміну знаннями, ідеями, способами діяльності, за яких кожен учасник освітнього процесу міг зробити свій внесок у розв’язання професійно зорієнтованого навчального завдання.

У процесі організації самостійної роботи магістрантів важливе місце посідає організація наукової діяльності майбутніх керівників навчального закладу. Вважаємо, з метою забезпечення умов для розвитку студентської науки та діяльності необхідні такі заходи:

- залучення магістрантів до реалізації колективних наукових досліджень зі стратегічного управління;
- розроблення тематики магістерських робіт, спрямованої на дослідження особливостей стратегічного управління в закладах освіти;
- проведення наукових досліджень і розробок, що відповідають сучасним принципам організації наукової та інноваційної діяльності й кращим вітчизняним та світовим практикам зі стратегічного управління;
- формування об’єктивної системи моніторингу та оцінки результативності наукових досліджень магістрантів;
- активізація діяльності викладачів та магістрантів у розробленні та реалізації державних цільових, галузевих і регіональних соціально-економічних проектів і програм;

– проведення експертно-аналітичного оцінювання наукових розробок для органів управління всіх рівнів і суб'єктів господарювання; формування портфеля договірних замовлень на дослідження зі стратегічного управління навчальним закладами.

Прийнятий Закон України „Про вищу освіту” формує нові виклики закладам вищої освіти, зокрема у сфері наукової діяльності. У пункті 4 ст.65 Закону „Про вищу освіту” зазначається, що основними завданнями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності закладів вищої освіти є: 1) одержання конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів; 2) застосування нових наукових, науково-технічних знань під час підготовки фахівців з вищою освітою; 3) формування сучасного наукового кадрового потенціалу, здатного забезпечити розробку та впровадження інноваційних наукових розробок [4].

Сприяння науковій діяльності ЗВО, залучення магістрантів до наукової і науково-дослідної роботи, заохочення відомих науковців до участі в навчальному процесі – це важливі аспекти розвитку наукових досліджень зі стратегічного управління, якому недостатньо уваги приділяється в сучасному освітньому менеджменті.

Найбільш поширеною формою наукової роботи кафедри є проведення наукових конференції, симпозіумів, круглих столів та інших заходів, спрямованих на поширення та популяризацію результатів наукової та інноваційної діяльності в освітньому процесі і професійному середовищі. З ініціативи колективу кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами ДЗ „Луганського національного університету імені Тараса Шевченка”, яка здійснює підготовку майбутніх керівників навчального закладу, проводиться уже VI науково-практична конференція „Теорія та практика управлінської діяльності в умовах соціокультурних трансформацій”. Зазначена конференція вміщує крім актуальних питань управління проблему стратегічного управління в закладах освіти.

Висновки. Аналіз стану розробки проблеми формування компетенції за стратегічного управління показав складність та багатогранність цієї проблеми. За результатами теоретичного аналізу доведено, що ефективність підготовки майбутніх керівників закладів освіти до професійної діяльності залежить від формування в них розвитку вмінь розв'язувати проблеми, що виникають у ході розроблення стратегічного розвитку навчального закладу; засвоєння специфіки стратегічного управління організації та закладу освіти зокрема.

Компетентність зі стратегічного управління керівників навчальних закладів ми розглядаємо як інтегративну якість особистості майбутнього професіонала, яка формується в освітньому процесі закладу вищої освіти та містить систему знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для стратегічного управління закладом освіти, що виявляється в здатності ініціювати стратегічні зміни, здійснювати стратегічний аналіз, розробляти стратегії розвитку, стратегічні плани та стратегічні програми навчального закладу та реалізовувати їх. Визначено критерії та показники формування компетенції за стратегічного управління майбутніх фахівців: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий. Обґрунтовано педагогічні умови формування компетенції зі стратегічного управління майбутніх керівників освітніх закладів в умовах магістратури: створення ефективного навчального середовища у процесі опанування знаннями, уміннями та навичками зі стратегічного управління; використання новітніх технологій навчання; орієнтація магістрантів на здійснення наукових досліджень у галузі стратегічного управління.

Література

1. **Лебідь О. В.** Формування готовності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до стратегічного управління в умовах магістратури: теоретико-методичний аспект: монографія /О.В.Лебідь. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2017. 416 с.

2. **Калашнікова С. А.** Теоретико-методологічні засади професійної підготовки управлінців-лідерів в умовах сучасних суспільних трансформацій : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.06 / Калашнікова Світлана Андріївна. К., 2011. 462 с.

3. **Кравченко О. І.** Моделювання стратегічного розвитку університету / О. І. Кравченко. Х. : Вид-во: Іванченка І. С., 2017. 398с.

4. **Про вищу освіту:** закон України від 1.07.2014. № 1556-VII: [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_00/

Кравченко О.І.

Pedagogical conditions of competence formation for strategic management of future managers of educational institutions in terms of master's degree

In the article the author proved that the effectiveness of preparing future heads of educational institutions for professional activity depends from the formation of their skills development to solve problems that arise in the course of modeling the strategic development of the educational institution; assimilation of the specifics of strategic management of an educational institution. The author had found that the strategic management competency of the managers of educational institutions is an integrative quality of the personality of a future specialist, which is formed in the educational process and contains a system of knowledge, skills, interests, needs, motives, values, experience, social norms and rules of behavior necessary for strategic school management, manifested in the ability to initiate strategic changes, carry out strategic analysis, develop development strategies, strategic plans and strategic programs of the institution and to implement them. The author defined criteria and indicators for the formation of competence in the strategic management of future specialists: cognitive, motivational-value, activity-behavioral. The author justified the pedagogical conditions for the formation of competence in strategic management of the future managers of educational institutions in the magistracy: the creation of an effective learning environment in the process of mastering the knowledge and skills of strategic management; use of the latest training technologies; orientation of graduate students to carry out research in the field of strategic management.

Key words: pedagogical conditions, competence, strategic management, manager of an educational institution, educational institution.

Відомості про автора

Кравченко Олена Іванівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. Коло наукових інтересів: управління навчальним закладом, публічне управління, стратегічне управління та адміністрування, стратегічне управління в освіті.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7955-3542>

Стаття надійшла до редакції 22.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д. н. держ. упр., проф. Заблоцький В.В.